

เย้า

ชนเผ่าเย้า นั้น แต่เดิม กล่าวกันว่าอาศัยอยู่ตามภูเขาในมณฑลยูนนานประเทศจีน ซึ่งในประเทศจีนเอง ได้มีการแบ่งเชื้อออกเป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะของอาชีพ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัยและความเชื่อ โดยแบ่งเป็น

พวก แพนเย้า (Pan Yao) คือพวกมีอาชีพทางแกะสลักไม้

พวก ฮุงเย้า (Hung Yao) เป็นพวกที่พันศีรษะด้วยผ้าแดง และ

พวก นานติงเย้า (Nan Ting Yao) เป็นพวกที่สวมเสื้อผ้าสีน้ำเงินล้วน

ภายหลังที่ถูกกวาดต้อน ชาวเย้าได้อพยพหนีเข้ามาอยู่ชายแดนพม่า อินโดจีน และเขตไทย เย้าที่เข้ามาอยู่ในเขตไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกฮุงเย้า (Hung Yao) ได้เข้ามาอาศัยอยู่บนภูเขาบริเวณจังหวัดเชียงราย คือ เขตอำเภอแม่จัน อำเภอเชียงคำมีอยู่บนดอยผาแดง อำเภอเชียงของที่ดอยหลวง อำเภอพานอยู่บนภูเขาทางทิศตะวันตกแม่ใจ และอำเภออื่นๆ ก็มีบ้าง ทั้งนี้ชาวเย้าอำเภอเทิง แถบชายแดนติดต่อเขตเชียงของ ผู้หญิงจะแต่งกายผิดจากอำเภออื่น ๆ คือใช้ผ้าโพกศีรษะแดง

วิถีชีวิตชาวเย้า

เครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้านและสำหรับประกอบการทำไร่ ลำสัตว์ ทำขึ้นใช้เองแทบทั้งหมด โดยใช้กระบอกไม้ซางหรือน้ำเต้าแทนกระป๋องน้ำ มีดพร้า จอบเสียม ปิ่น กำไลมือ ห่วงคอ ฯลฯ เหล่านี้ทำขึ้นเอง เครื่องประดับกายทำด้วยโลหะเงินล้วน ไม่นิยมใช้ทองคำเพชรนิลจินดา เครื่องใช้ในครัวเรือนใช้อย่างเดียวกับชาวเขาอื่น การกินอยู่ง่าย ขอให้มันอิ่มหนำกับผัก เกลือ ใช้ตะเกียบพู่ข้าว ไม่รับประทานพริก ชอบอาหารมีรสจืดอย่างชาวจีน สุราทำด้วยข้าวเปลือกและข้าวโพด ชอบสูบบ้องยาสูบรูปรางอย่างบ้องกัญชา ผู้ชายสูงอายุติดฝิ่นแทบทุกคน เย้ามีภาษาล้านนา ภาษาจีนและมักพูดภาษาจีนกลางได้ ตัวหนังสือเขียนอย่างจีนทุกตัวอักษร การเรียนหนังสือนั้นแม้ไม่มีโรงเรียนสอน แต่ก็อาศัยเรียนกับชาวจีนฮ่อ บิดาหรือปู่ ลุง เพราะชาวจีนฮ่อมักอยู่รวมกับชาวเย้าเสมอ เครื่องดนตรี มีฆ้อง กลอง ปี่ ฉิ่ง ฆ้องใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เช่น แต่งงาน งานศพ งานปีใหม่ ฯลฯ

ประเพณี

ชาวเย้าเป็นชนชาติที่มีกำลังใจเข้มแข็งทรหดอดทน ได้รับการศึกษา และมีความเป็นอยู่ดีกว่าบรรดาชาวเขาทุกพวก ถ้าเห็นแขกต่างถิ่นขึ้นไปเยี่ยมเยียนจนที่มิตรแล้ว เขาจะต้องรับเป็นอย่างดี มีใจคอกว้างขวาง รักความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสงบ มีความคิดสุขุม บางขณะเข้มแข็งเด็ดขาด มีความสัจเป็นศีลธรรมประจำใจ เมื่อเพื่อนบ้านจะปลูกสร้างบ้านเรือนก็หยุดการไปไร่มาช่วยกันทำงานทั้งหมดบ้าน เพียง ๒-๓ วันก็เสร็จ เจ้าของบ้านจะนำหมูไก่ เลี้ยงพร้อมทั้งสุรา ตลอดเวลาที่ชาวบ้านมาช่วยงาน เมื่อเสร็จแล้วทำหิ้งเจ้าไว้ในบ้าน มีถ้วยสุรากระชายเงินกระชายทอง รูปไม้ พร้อมเครื่องเซ่น ซึ่งมีหมูและไก่สุรา กล่าวคำอัญเชิญผีเรือน หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษลงมาตั้งเวรเครื่องเซ่น แล้วเผากระชายเงิน กระชายทอง บางทีก็เขียนตัวหนังสือด้วยถ้อยคำอันเป็นมงคลกับตน และครอบครัว แล้วเผาต่อหน้าหิ้งเจ้าหรือหิ้งผีนั้นหรือที่เรียกว่า "เมียนเตีย" หมายถึงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ๓ รุ่น คือทวด ปู่และบิดาที่ล่วงลับไปแล้ว

ชาวเข่า นับถือผี พวกเขาถือว่า ทุกสิ่งล้วนแล้วแต่เป็นสมบัติของผีหรือเทพารักษ์ มีผีฟ้า ผีลม ผีดิน ผีป่า ผีบ้าน ผีไร่ ผีหลวง ผีไร่ทำการเช่นในเวลาจะตัดฟันต้นไม้ทำไร่ ผีหลวงซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านหรือประจำเมืองนั้นทำพิธีเลี้ยงเดือนกุมภาพันธ์ โดยจะฆ่าหมูเช่นผีทุกหลังคาเรือน มีการตีฆ้องเป่าปี่ร้องเพลงดัดสุราอาหาร แต่งตัวสวยงาม สนุกครึกครื้นยิ่ง หุยงงาน ๓ วันไม่ออกไปไร่หรือไปต่างหมู่บ้าน ผีบ้านก็พลอยถูกเลี้ยงพร้อมไปด้วยในคราวเดียวกัน งานปีใหม่นี้เรียกว่างาน "กินเจียง" ตรงกับตรุษจีน ทุกคนจะหุยงงาน ๓ วัน ก่อนวันขึ้นต้นปีใหม่ ทุกบ้านจะฆ่าหมู และไก่ โดยเลือกหมูตัวใหญ่ ต้มกลั่นสุราข้าวเปลือกและข้าวโพดทุกบ้าน การฆ่าหมูและไก่นั้นทำในตอนเช้าโดยเอาเชือกผูกเท้าสัตว์ติดกัน ชักมัดแขวนตรงคอไม่ให้ขึ้นทาบ เอากระบอกล้างเนื้อเลือด ตั้งกะทะต้มน้ำเอาน้ำร้อนลวก ขูดเอาขนออก ต้มให้สุกยกนำไปเช่นเจ้าหรือผีเรือนทั้งตัว โดยมีสุราติดไปด้วย เจ้าบ้านจัดรูปเอากระดาษฟางมาเขียนชื่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งตนนับถือเผาพร้อมกระดาษเงินกระดาษทอง ที่สุสานก็นำเครื่องเซ่นไปไหว้ด้วย ครั้นเสร็จแล้วก็นำมาเลี้ยงชาวบ้าน ตลอดงานมีกิจกรรมที่สนุกสนานรื่นเริง เช่น การตีฆ้องยิงปืนเป่าปี่เต้นรำร้องเพลง แห่ไปเยี่ยมเยียนกันทุกบ้าน เจ้าของบ้านเอาสุราอาหารมาเลี้ยง ทุกคนแต่งกายด้วยเครื่องประดับอย่างสวยงาม

ประเพณีแต่งงาน

การที่เข่าสาวเข่าเข่า มีการพบปะสนทนากันเกี่ยวพาราสักกันได้หลายแห่ง คือที่ไร่ หรือที่บ้านหญิงสาวโดยการนัดแนะหญิงสาวให้ไปสนทนากันนอกหมู่บ้าน ชายหนุ่มต่างหมู่บ้านมักเดินทางเที่ยวหาซื้อผืนอยู่เนื่อง ๆ บางคนเกิดพบปะชอบพอรักใคร่หญิงสาวในขณะที่ทำการค้าขาย ก็เฝ้าเวียนจี้มาข้ามยอดเขาสูง ๆ ไปเที่ยวสาวในระยะทางไกล ๆ พอไปถึงก็พักอยู่บ้านใกล้เคียงผิวปากร้องเพลงให้หญิงทราบว่าตนมา เมื่อหญิงโผล่หน้าออกมาก็นัดให้หญิงออกไปพบปะในป่านอกหมู่บ้าน สนทนากันเกี่ยวพาราสักกัน ถ้าหญิงชอบชาย ชายจะตามเข้าไปนอนในห้องด้วยในตอนดึก แต่พอจวนสว่างต้องรีบหลบออกมา แม้บิดามารดาหญิงสาวทราบเรื่องก็ไม่ว่าอะไร

ถ้าฝ่ายชายพอใจเอาหญิงเป็นภรรยา ก็จะบอกให้บิดาของตนไปสู้อหญิงสาว บิดาหรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะแต่งกายอย่างงดงาม จี๋มาใส่ยานประดับด้วยพู่ไหมสีต่าง ๆ ห้อยลูกกระพรวน ขึ้นเขาไปพักค้างแรมบ้านฝ่ายหญิง สนทนาวิสาสะกล่าวถึงความสัมพันธ์รักใคร่ได้เสียกันของหนุ่มสาว บิดาฝ่ายหญิงจะได้ตามถึงวันเดือนปีของฝ่ายชาย เรียกหมอลีประจำหมู่บ้านมาถามคัมภีร์ ถ้าชะตาถูกต้องกันก็แต่งงานได้ถ้าไม่ถูกต้องกันก็ไม่ให้ ที่ได้เสียกันจนมีครรภ์นั้นไม่เป็นไร ถือว่าฝ่ายหญิงได้กำไร ถ้าชะตาถูกต้องกัน ก็ต่อราคาค่าตัว เงินสินสอดจะมากน้อยเท่าใด ชำระสดก่อนเท่าใด ที่เหลือนั้นจ่ายเมื่อไร เรื่องราคาค่าตัวหญิงสาวนั้นจะถูกหรือแพงต่างกัน หญิงสาวธรรมดาราคาถูกกว่าหญิงสาวมีลูกติดหรือหญิงสาวมีครรภ์ตั้งเท่าตัว เพราะถือว่าผู้ใดได้ไปเหมือนได้คน ๒ คน ความบริสุทธิ์หรือไม่สำคัญ ถ้าสาวไม่มีลูกราคาประมาณเงิน ๑๐ แห่ง (แห่งหนึ่งหนัก ๒๕ บาท) หญิงมีลูกติดประมาณ ๑๕-๒๐ แห่ง (หนึ่งแห่งซื้อชายเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๓ ราคา ๑๕๐ บาท) เท่ากับซื้อผู้หญิงไปเป็นทาสและภรรยา เพราะชนบทรบธรรมเนียมชาวเข่าผู้หญิงทำงานทำไร่ ผู้ชายอยู่บ้านนอนสูบฝิ่น เมื่อสามีตายลง พ่อแม่พี่สาวมีสิทธิ์ที่จะเรียกเงินค่าสินสอดจากชายคนใหม่อีกได้ คล้าย ๆ กับถือผู้หญิงเป็นสัตว์เลี้ยงไว้ใช้งาน มีบุตรหลายคนราคาค่าตัวก็เพิ่มสูงขึ้น สำหรับหญิงสาวนั้นค่าของตัวสูงหรือต่ำจะดูจากการฝีมือปักกลดลายบนผืนกางเกงที่หญิงสาวสวม เงินที่ตกลงกันนี้ ถ้าฝ่ายชายไม่มีพอก็คัดไปก่อนว่านำมามอบให้พ่อตาแม่ยายเมื่อไร จะเป็น ๒-๓ ปีหรือจนมีบุตรธิดาหลายคนก็ได้ แล้วแต่ตกลงกัน ซึ่งบางทีชายตายเสียก่อน บุตรธิดาจำเป็นต้องหาเงินมาใช้แทน

เมื่อหมอฟีอานคัมภีร์ หรือคำกล่าวของดวงวิญญาณบรรพบุรุษนั้นแล้วว่ามีชะตาด้วยกัน ฝ่ายชายนำเอากำไลแขนเงิน ๒ อันซึ่งมีน้ำหนัก ๒๕ บาท ซึ่งเท่ากับเงินแท่ง ๑ แท่ง มอบให้หญิงสาว เพื่อทดสอบน้ำใจดูว่าจะสมัครรักใคร่ และเต็มใจเป็นภรรยาของเขาหรือไม่ ถ้าหญิงสาวเอากำไลหมั้นใส่แขนไว้ แสดงว่าหญิงสาวสมัครใจ ชายจะนำไก่ ๑ ตัว นำสุรา ๑ ขวด ไปเลี้ยงครอบครัวฝ่ายหญิง เพื่อแสดงความยินดี ต่อมาจะนำไก่อีก ๑ ตัว สุราอีก ๑ ขวด ไปตกลง "ซื้อ" หญิงสาวผู้นั้นอย่างแน่นอน และกำหนดวันแต่งงานซึ่งเขาเรียกว่า "กินดอง" โดยวางมัดจำเป็นเงินตามแต่จะเห็นสมควรระยะเวลาไว้ประมาณ ๖ เดือน เพื่อให้หญิงสาวปักกางเกงเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสำหรับเข้าพิธีแต่งงานได้ทัน

พอครบกำหนดแต่งงาน ฝ่ายชายเอาหมูใหญ่ไปมอบให้บ้านหญิง เพื่อฆ่าเลี้ยงผีเรือน ก่อนวันแต่งงานประมาณ ๕-๖ วัน เขาจะเชิญเจ้าสาวมาบ้านเจ้าบ่าว ให้นั่งคู่กันหน้าหิ้งผี หรือหิ้งเจ้า บอกให้ผีเรือนหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้ทราบ โดยฆ่าไก่แล้วเอาขนไก่ชุบเลือด นำไปติดฝาตรงหิ้งผี ถ้าติด ถือว่าดี ถ้าไม่ติดถือว่าผีเรือนไม่ชอบการทำพิธีบอกผีเรือนมีหมอฟีจูดรูปไม้ เอากระคายเงินกระคายทองมาตัดเป็นแฉก ๆ เขียนชื่อวันเดือนปีเกิดของเจ้าบ่าวเจ้าสาวลงไป เผาไฟราว ๕ นาที หมอฟีจะกล่าวแจ้งให้ผีเรือนทราบว่า คนทั้งสองจะแต่งงานกัน ขอให้ยู่ดีกินดี การแต่งงานมีกำหนด ๓ วัน วันแรกแห่เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว เลี้ยงแขกฝ่ายชาย เจ้าบ่าว เจ้าสาวต้องทำพิธีไหว้ผีเรือนทุกวัน วันละ ๒ ครั้ง คือ เวลา ๘.๐๐ น. กับ ๑๕.๐๐ น. ชาวบ้านที่มาร่วมงานนั้น เจ้าบ่าวต้องตัดเนื้อหมูให้กลับไปบ้านคนละ ๑ กิโลกรัม เลี้ยงอาหารชาวบ้านพร้อมสุราตลอดงาน มีการเป่าตีฆ้องร้องเพลง คนเฒ่าคนแก่จะเขียนคำอวยพรบนกระคายเชื่อนั่นแล้วเผาเช่นผีเรือน อ่านคัมภีร์เป็นวรรค ๆ วรรคละ ๔ พยางค์ นานรวม ๑ ชั่วโมงทุกวัน แยกที่จะมาผูกข้อมือคู่บ่าวสาวและให้พร การแต่งงานนี้ต้องหมดเปลืองมาก บางทีฆ่าหมูถึง ๑๐-๒๐ ตัว ผู้ที่อึดคักยากจนต้องกู้ยืมเงินไปประกอบพิธี หรือบางทีก็ทำพิธีกันเพียงเล็กน้อย

ประเพณีการตาย

ถ้าเด็กตายนำไปฝัง ไม่มีพิธีอะไร ถ้าอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป พอตายก็ยังป็นขึ้นสู่ท้องฟ้า คล้ายเป็นสัญญาณแจ้งข่าวตายให้ชาวบ้านทราบ เจ้าของบ้านขอแรงชาวบ้านไปตัดฟันไม้ในป่ามาทำโลง ซึ่งโลงนั้นทำเป็นรางสี่เหลี่ยมมีฝาปิดเปิด ฆ่าหมูทำพิธีเช่นอัญเชิญผีเมืองผีฟ้ามาสังเวช เอากระคายมาตัดเป็นแฉก ๆ เขียนชื่อผู้ตายเผาไฟคล้ายส่งวิญญาณขึ้นสวรรค์ ส่งเครื่องใช้ประจำตัวของผู้ตายไปยังป่าช้า นำศพฝังไว้ตรงข้างทางซึ่งหมอฟีเป็นคนกำหนดให้ว่าจะฝังไว้ ณ ที่ใด โดยวิธีเสียงทายภายหลังเมื่อนำศพไปฝังเรียบร้อยแล้วก็ฆ่าหมูอีก ๑ ตัว เพื่อเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงานเป็นอันเสร็จพิธี เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่มีการจัดเครื่องเช่นไปทำบุญและวิงวอน ขอดวงวิญญาณของผู้ตายช่วยเหลือคุ้มครองกันตราไว้

ที่มาของข้อมูล

“กลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา : ของ.” 2546. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 23 กันยายน จาก <http://www.lannaworld.com/nation/yao.htm>.